

Hèrcules, la cabra i la societat mixta i equívoca

Joan Francesc Mira (València, 1939), escriptor. S'ha significat com un dels grans narradors ('Els treballs perduts') i un dels més notables assagistes ('Crítica de la nació pura'), i ara acaba de publicar 'Hèrcules i l'antropòleg', un llibre d'assaigs sobre la pràctica de la literatura i la teoria de la nació des de la balança de l'antropologia. Mentrestant, prepara un llibre sobre Alexandre VI, una autobiografia del papa Borja que ja alça expectació.

No és la primera volta que vostè recorre a Hèrcules en els seus llibres. Què el fascina d'ell?

—Hèrcules s'ha popularitzat com si fóra l'as de bastos que va amb la porra *pumba, pumba*. I no és això. El significat d'Hèrcules és molt més profund. És un heroi civilitzador, viatger, delimita el món conegut, el manté.

—Va passar per València i se li atribueix la fundació de Barcelona, no és així?

—De fet, totes les ciutats s'ho atribueixen. Amb Hèrcules passa igual que després amb sant Vicent Ferrer, que se li atribueix haver estat en tots els llocs. I com a ell, anaven alçant-li capelletes, santuaris, sacrificis, novenaris... Al Peloponès tots s'atribuïen que eren descendents d'Hèrcules. Tenia una descendència prolífica impressionant. Com era fill de Zeus, encara que il·legítim, tots volien emparentar-se-li.

—Il·legítim?

—Sí, de l'episodi d'Amfitrió. Amfitrió estava casat amb una senyora guapíssima, que li deien Alcmena, i Zeus la va filar i es va dir: aquesta me la poliré jo. Amfitrió se'n va a la guerra i Zeus, que era una miqueta com Mortadelo i podia adoptar l'aspecte que volia, es va disfressar d'Amfitrió. Va arribar tot suat de la guerra i la senyora, pensant que era Amfitrió, li va obrir la porta i el llit. A Zeus li va agradar tant aquella nit, que va fer que durara tres dies i tres nits. Va parar el temps.

—Zeus ja havia castrat Cronos, supose.

—És clar, molt abans. I en virtut d'això va parar el temps i va estar setanta-dues hores beneficiant-se la senyora. I quan li va semblar que ja estava bé, va dir que se'n tornava a la guerra i va desaparèixer. Al cap d'uns dies va tornar l'autèntic Amfitrió i Alcmena va descobrir que havia passat. Però la dona de Zeus, Hera, que sabia com era de perdut el seu home, també ho va descobrir i va muntar un *show* amb les parques per veure si es podia evitar el naixement del xiquet. No ho va aconseguir, i al final va decidir quasi afillar-se'l. I va fer que li posaren de nom "la fama d'Hera", o siga Heracles.

—És d'act on li ve l'herculisme a vostè.

—No, no... El que m'apassiona d'Hèrcules és la figura d'heroi ordenador, civilitzador, que va netejant pel món per a fer-lo habitable. És un emblema, un símbol. Hi ha molts mites del mateix tipus d'Hèrcules en les altres cultures i reli-

gions del món, que van desfent desficacis. Els pots trobar sota qualsevol figura, i el seu objectiu és descomplicar les coses. Les coses, en realitat, eren més complicades abans de la civilització que després, al contrari del que la gent es pensa. La societat primitiva està més plena d'obstacles, de lligams, de repressions, de compressions i de supressions.

—Què és Hèrcules i l'antropòleg?

—Un llibre. Hi ha dos conjunts de treballs dels dos temes que de fa molts anys m'ocupen les meditacions. Unes coses al voltant de la reinterpretació d'algunes figures mítico-literàries, siga Hèrcules o el Tirant, des de l'òptica, si vols, de l'antropologia. En aquest apartat també hi ha algunes observacions sobre les relacions entre antropologia i literatura, que és una cosa que m'ha preocupat durant algun temps. I després, també des d'una perspectiva entre cívica i antropològica, doncs més aportacions al tema de la cultura nacional i del país.

—I per què li ha posat aquest títol?

—Perquè no sabia quin altre posar-ne. Com que el primer treball era al voltant d'Hèrcules i hi havia una perspectiva implícita en tot el llibre de l'antropòleg, doncs era molt simple.

—L'arqueòleg és vostè.

—Naturalment. I Hèrcules, Hèrcules.

—Un antropòleg en pena, com ha escrit vostè mateix?

—Sí, una miqueta. Durant molts anys l'antropologia va ser l'ocupació central de la meua vida. En el meu cas no hi ha hagut una correspondència entre l'ofici i el benefici. Sempre he tingut el jornal per un costat i l'ofici per un altre. L'antropologia, així com ara ho és la literatura, va ser el meu ofici. L'antropologia, com els ordes majors, imprimeix caràcter i no t'ho llesves de damunt en la vida.

—De què serveix l'antropologia en aquest moment en què el món s'afona?

—Primera, que el món no s'afona. El món roda. I no solament roda, sinó que roda més o menys bé. En dos sentits. Cada vegada hi ha més societats al món que viuen en un règim passablement democràtic, i per tant menys sistemes sanguinaris i dictatorials. Mira Amèrica llatina: fa deu anys tot eren dictadures; avui no en queden pràcticament. Això d'una banda. I de l'altra, cada vegada hi ha més societats que estan adquirint unes formes de producció en què

la gent passa menys gana i viu millor. Els dos pilars més importants de la vida són organitzar-se per a menjar, hmm?, (menjar, produir i viure decentment com a personetes), i no viure una vida excessivament ofegada pels sistemes dictatorials. I això funciona.

—O siga que l'antropologia serveix per a explicar que el món no s'afona.

—Per exemple. L'antropologia serveix per a tenir una perspectiva universal, per a adonar-te que hi ha qüestions estructurals en el fons de totes les societats que són perfectament comparables. De la mateixa manera que la història et dóna dimensió temporal profunda, l'antropologia et pot donar a més una visió planetària dels problemes socials. I t'adones que hi ha poques coses noves sota el sol. L'única cosa realment nova i perillosa és el problema medioambiental. L'atmosfera està plena de merda, i tinc la confiança que això es podrà frenar o invertir a temps, però això ja està fora de l'antropologia. Entra en el camp de la creença.

—Encara té al·lèrgia als ordinadors?

—Ja he abandonat la postura numantina. Faig molt de retoc i correcció en les coses que escric, i això, si escris a màquina, implica un esforç enorme de picat i repicat. He constatat, amb pesar, que l'ordinador facilita les coses.

—Per què s'hi negava?

—Per una qüestió de contacte amb la matèria escrita. Al principi escrivia a mà. Inclús un llibre com *Crítica de la nació pura* el vaig escriure a mà. El meu sistema de treball és una taula neta, un fitxer, un full i el mínim que necessite. A més, escriure a mà tenia una càrrega emocional molt bonica. Contacte directe. La sensació de ratllar: *zaca-zaca-zac*. Una cosa molt física i molt directa. Com també és físic i directe escriure a màquina clàssica. Li pots pegar un calbissó a la palanca del carro. A la tecla: cleec. Després me'n vaig passar a la màquina electrònica, que ja és un tacte més neutre. I arribats ací, passar a l'ordinador era només un pas.

Vols un cafè? Segurament es pot fabricar. Deu haver-hi una cafetera i unes tasses. Aquesta casa és molt esquemàtica.

—És un picadero?

—No exactament. Tindria un altre aire. És un *pied-à-terre*. Per a un cap de setmana, per a dormir la seta... Per a quan véns a València.

—Se l'acusa de ser de Castelló.

—És conseqüència d'una falta d'informació. O la constatació del meu veïnatge físic i administratiu, perquè fa molts anys que visc a Castelló, sense haver deixat de viure a València. Sóc de València.

—Inclús ho era en el moment en què estava mal vist: s'havia de ser, per força, de poble.

—En efecte, però jo tenia l'avantatge de ser de València i ser menys que de poble: de pedania. M'he criat en l'horta, però el tramvia, que era la cosa més urbana que hi havia, passava per da-

“Som una societat que no és unilineal, sinó mixta i equívoca, d'una enorme heterogenietat interna, i per tant és molt difícil establir un bloc de consens mínim. Una societat mixta, amb diversos elements nacionals, és molt incòmoda. Això fa gastar una sèrie d'energies enormes.”

vant de ma casa. Era rústic amb tramvia. En deu minuts estava en la plaça del Caudillo. Més que de poble, rural. Mira que et dic.

—De família rica, no?

—El meu avi. Mon pare ja era un simple funcionari, però com no podia viure a la ciutat perquè s'havia criat en una finca gran al camp, es va dur la família del carrer de Pelayo a la Torre, al camí reial de Madrid. Allí teníem un pati gran, animals...

—És cert que deu la seua vida a una cabra?

—Hmm... bfrrrt... No tant com Zeus, que el van abandonar al mont Ida de Creta perquè son pare se'l volia menjar. Les nimfes, com eren verges i no tenien llet, van buscar una cabra al xiquet perquè mamara. Era la famosa cabra maltea, a la qual Zeus va concedir el corn de l'abundància. El meu no és el cas de Zeus. Vaig nàixer en un moment en què la llet de pot i la llet en pols encara no havien arribat. I mon pare va aparèixer un dia amb una cabra. No sé si això de la llet de la cabra després ha tingut algun efecte en la meua manera d'anar rosegant d'un costat i d'un altre sense parar en cap lloc.

—Parava en la ciutat tots els dies.

—Cada matí, a les set i mitja. Baixava en la plaça de Sant Agustí, travessava l'hospital i pel carrer del Torn de l'Hospital a les Escoles Pies. I després, per la vesprada, quan les putes estaven en marxa, passava pel mig. Les saludava. Em coneixien. He tingut una educació bastant completa en això.

—La dicotomia poble-ciutat al col·legi era molt accentuada?

—Hi havia tres elements en la disputa. Els de poble-poble eren els interns. Eren de poble però eren rics. Els de ciutat-ciutat eren els externs. Podien anar a dinar a casa. I després hi havia els que no érem ni una cosa ni l'altra, que estàvem a mitja pensió: els de Patraix, del Grau, de Mislata, de Campanar, de la Torre... La falta de centripetisme de la ciutat de València ha estat tan bèstia que no exercia l'atracció ni dins del seu propi terme municipal. Jo, per exemple, i els amics de la Creu Coberta, els diumenges anàvem a divertir-nos a Catarroja. Era el nostre centre d'atracció social, encara que estàvem més prop de la plaça de Sant Agustí.

—A pesar d'això vostè és de València sense complexos, sense renunciar ni a les falles.

—És que jo vaig crear una comissió d'una falla infantil quan tenia deu o onze anys.

—No és la tònica del gremi.

—Perquè el gremi, en bona part, era gent que procedia d'interns escolars. Els primers nuclis universitaris actius dels anys 60 eren de fora de la ciutat. Inclús els que eren de la ciutat, com Lluís V. Aracil o Manuel Ardit, tenien aquesta actitud de distanciament. Jo no és que ho reivindicque ni ho deixe de reivindicar, simplement és la meua experiència vital.

—Però vostè és un enamorat de la ciutat. És

l'escenari preferit de les seues novel·les.

—Sóc un enamorat frustrat de València. Amb les ciutats passa com amb les senyores: són més obsessives si no et sents recompensat. Aquesta ciutat sempre ha passat de mi, mentre que jo sempre he estat perseguint-la. L'experiència urbana meua és molt particular. Era una altra classe de ciutat. El descobriment intel·lectual del món, jo el vaig fer dins de la ciutat vella. En les passejades nocturnes infinites amb Eliseu Climent, Alfons Cucó i tota la tropa, fins que es feia de dia. Parlàvem de tot: des de la salvació del país a la metafísica existencialista.

—*Els preocupava més la introspecció nacional que la sexual?*

—No sé què dir-te. D'aquelles preocupacions, unes es manifesten més en la trajectòria pública i d'altres menys. No vol dir que no passàrem moltes hores pegant-li al tema.

—*La seua és la generació del divà. La primera que va al psiquiatre.*

—Al psiquiatre, sí; al psicoanalista, no. Però era a un psiquiatre més clàssic, al doctor Peset. No hi anàvem tots. Hi ha molts mites sobre aquella gent, que com a tals, naturalment, són infinitament exagerats. Hi anaven alguns i poc.

—*Aracil en diu "una generació fracassada".*

—Totes les generacions són fracassades, excepte alguns exemplars que triomfen. Nosaltres no érem una generació, sinó un grup de gent d'aquella generació que era la dels Beatles i de la minifalda.

—*Sobretot, de Brassens. Però té raó Aracil, que era el més intel·ligent d'aquell grup?*

—No és que era el més intel·ligent d'aquell grup, és que és un home prodigiosament intel·ligent. Aracil és un fenomen de la naturalesa. Té raó en el sentit que quan un grup de gent es proposa, com a objectiu de la seua vida i com a perspectiva històrica, un model de vida col·lectiva, de país... i no arriba a realitzar-se, doncs ha fracassat.

—*És el cas de vostès.*

—És clar. Però és que el model era irrealitzable. Ara: una part considerable d'aquesta societat ha avançat en la direcció d'aquest model? Sí o no? Sí. Hi ha tot un moviment cívic-ideològic-cultural, que implica molts milers de persones, que va en la línia d'aquest projecte. I aquest moviment, en gran part, s'ha produït gràcies a nosaltres. Hem mogut una part d'aquesta societat, encara que no la massa social, en aquesta direcció. Una part important i influent.

—*Què ha fallat?*

—**Què no li perdona el gremi?**

—**No sabia que hi haguera alguna cosa que no em perdonaren. Simplement sabia que m'ignoraven. Que passaven de mi. No crec haver comès cap pecat imperdonable. Potser sí que n'he comès un: viure molt al marge del gremi. No he fet cap esforç per estar dins de cap gremi. És una miqueta allò de la cabra.**

—**Què no li perdona vostè al gremi?**

—**Crec que és el millor gremi que hem tingut en tota la història. Entre altres coses, perquè abans no en teníem. El simple fet d'existir una cosa que es puga dir 'el gremi', ja és fantàstic. Sóc una de les persones que quan veuen un llibre ben escrit s'alegren moltíssim, i que quan en veuen un de mal escrit, s'empenyen i el deixen córrer.**

—Res. És que segurament no podia ser d'una altra manera. Les condicions en què la història ha posat aquesta societat no permetien la realització total d'aquest projecte. Sí que han permès fer uns passos en aquesta direcció i mantenir la presència pública d'aquest model, encara que només siga per a rebentar-lo i atacar-lo. I afecta una part important dels sectors més dinàmics de la societat.

—*Som una nació o una tribu?*

—Ni una cosa ni l'altra. Som una societat que no és unilineal, sinó mixta i equívoca des del segle XIII, d'una enorme heterogeneïtat interna, i per tant és molt difícil establir un bloc de consens mínim. El senyor José Ombuena, antic director de *Las Provincias*, definia València com "una graciosa mixtura". Ens irritava moltíssim, però resulta que potser és veritat. Però no "graciosa", perquè la mixtura provoca moltes incomoditats i,

sobretot, molta pèrdua d'energies. Una societat mixta, on hi ha diversos elements nacionals —d'origen, d'evolució, d'interferència, de manipulació, de consciència...—, és molt incòmoda. Això fa gastar una sèrie d'energies enormes en la contraposició d'aquests elements, que moltes vegades, en contra d'enriquir-se, que seria un model hipotètic, es neutralitzen i s'esterilitzen. El temps que hem de gastar defensant si la llengua, si porta accent o no, si l'Acadèmia, si les normes... Saps la quantitat de temps tan idiota que es perd? Aquesta mala coexistència no produeix unes sinergies positives. Ací, qualsevol iniciativa, ràpidament, pot ser interpretada i neutralitzada segons que entre o no entre en una concepció del substrat nacional: des d'una investigació històrica a una excavació, un drap, un monument, un projecte urbanístic o un sopar literari. Tot té una interpretació en termes de conflicte. Això fatiga.

—*Què té a veure Hèrcules amb el tema?*

—El nacionalisme, tal com l'enteníem nosaltres des dels anys 60, hauria d'haver fet la funció d'Hèrcules, la funció civilitzadora de netejar el país de ronya mental i primitivisme i d'obstacles a la vida civil ordenada i positiva. El nostre nacionalisme era un projecte de civilització, i continua sent de les poquíssimes coses, com a ideologia positiva, que enganxen la gent jove. L'esquerra radical no enganxa ningú; l'esquerra del sistema, menys encara... Però no parlem de literatura?

—*No hem parat.*

Miquel Alberola